

ФРАГМЕНТ ОТ БОГАТОТО ТВОРЧЕСТВО

Концерт по случай 85-ия рожден ден на Васил Казанджиев

Наталия Илиева

Седемте камерни пиеси от последните десетина години (2007 – 2017), включени в програмата на концерта, представиха широк кръг от образи – лирични, драматични, гротескни; носталгия и неземна възвишеност. Произведения, родени от една несекваща фантазия и завидна творческа енергия, естетика, формирана от началото на творческия път на композитора и следвана без отклонения от първия опус до днес. Васил Казанджиев не веднъж е декларира, че следва идеалите на кумира си от младежките години Хиндемит за абсолютната хармония, която трябва да излъчва музиката. И която е присъща на вечните класически стойности.

Вечните класически стойности, универсалността на класическата форма (за него фугата и сонатната форма са най-висшето достижение на музиката) и убеждението, че музиката се пише за хора, следователно, трябва да е достъпна, са основни принципи за композитора. Достъпността, разбира се, не е елементарното тананикане на запомнени мелодии след излизане от концертната зала, а логика, която води слушателя в сложните пътища на висшето изкуство, ако имат интелектуалната нагласа за това.

Всеки аспект на творчеството на Васил Казанджиев, свързано с най-плодотворните и напредничави години за българската музика, е съблазън за изследвателя.

Началото на концерта беше Соната за тропет и пиано, прекрасно изпълнена от **Петър Македонски** и **Надежда Цанова**. Трите части следват класическия сонатен цикъл: бърза – бавна – енергичен финал. Съвършен израз на стабилността на класическата форма – сонатно алегро с енергична първа

тема, последвана от лирична; разработка, построена върху динамичен диалог. (Майсторството на диалога при Казанджиев е също предмет на специално внимание.) Втората част, формално близка с лиричния характер на класическата соната, навлиза с по-уплътнен тембър (тромпет със сурдина и пиано в нисък регистър), динамиката на сонатното алегро се оттича в по-различни форми на звукова обемност чрез ефектно противопоставяне на крайни регистри в двата инструмента – резултатът е релаксиращо самовглъбяване. Третата част почти внезапно, с лек джазов привкус, преминава от релакс към нова жизненост. Начупената мелодика (типично казанджиевска) съдържа много енергия; тя сякаш се слепва от фрагменти, завихрени около въображаема ос. Слушателят е просто запленил от неспирния им вихър.

„Гротеска“ за кларинет (фантастично изпълнение на **Росен Идеалов**) се втурна с енергия, която сякаш продължи финала на Сонатата и внесе нова образност: в нея прозира един нашенски Тил Ойленшпигел с непресекваща жизненост, в своеобразен предизвикателен диалог с околния свят. Страхотен усет за характера на формата, естествено превключване на различен типаж – след класическото равновесие на Сонатата! Неимоверно трудна пиеса!

Няма лесни за изпълнение творби на Васил Казанджиев въпреки привидната лекота, с която музиката се лее. Това изисква изпълнителско съвършенство, виртуозно владение на инструмента – не показна виртуозност, а високо майсторство и интелигентност. Казанджиев има свой кръг изпълнители. Това е обсебеност, взаимно доверие и обогатяване; всеотдайност на музиканти със сродна емоционална нагласа, чиито възможности и естетика композиторът познава и които разширяват собствената му фантазия. Изпълнителското ниво на всички творби на този концерт беше много високо.

Георгита Бояджиева е сред доверения кръг изпълнители. (На този концерт беше представена – като бонус – нейната книга „Камерни творби на Васил Казанджиев за състав от струнни, духови и пиано“ – 1968 – 2007.) „Монолози“ за виолончело са създадени за нея. В поразителен контраст със „скокливата“ партия на кларинета, виолончелото внася плътност и напевност, дълбоко усещане за меланхолична красота. Монолозите са интровертни, но и по своему диалогични, те са различни емоционални състояния, показани с темброви тънкости, с игра на динамики, с разнообразни техники на звукоизвличане. Фактурата е сложна и в същото време – кристално ясна, типична за всички пиеси на Казанджиев: ясната структура и при най-сложна фактура и хармонични натрупвания е свързана със задължителната чуваемост – на всеки тон, тембър, мотив или фраза.

За Васил Казанджиев тембърът е много важен, той има съществени драматургични функции. В „Пасторал“ – първата част на „Диптих“ за кларинет и алтсаксофон (**Росен Идеалов и Горан Ташев**), много деликатно избягва всякакви ефекти от контрастно противопоставяне на тембрите. Двата тембъра диалогизират в почти еднаква теситура, фино нивелирани, оформят внушителни звукови обеми с деликатни отлики, изплитат красива, кристално ясна мелодия. Контрастът е между двете части – „Пасторал“ и „Бурлеска“ с нейната ефектна театралност, с тембровата гонитба на два персонажа.

Виртуозно владее на тембровата драматургия в „Секвенции“ за виолончело и китара (**Георгита Бояджиева и Росен Балкански**), всъщност монологична творба, въпреки участието на два инструмента. Композиторът сякаш рисува с тембри. Майсторски нивелира тембровите и технологични разлики и с омайваща еднородност постига по-голяма дълбочина, повече плътност и самовгълбеност. Всяка секвенция е различно нюансирана в градацията, заложена в старинната форма – до постепенно извисяване на почти

еднородния звук във финална драма, образец на кристална инструментална фактура.

„Триптих“ за пиано (**Гергана Несторова**) – отново монологична творба, но с екстровеертна патетика, различна от самодialogите в Монолози или в Секвенции. Отделните части – Покаяние, Въодушевление и Посвещение, показват три емоционални нагласи: от спокойствието и фактурната прозрачност през въодушевлението на усложненото хармонично изграждане до химновото достолепие, апотеоз на ефирния камбанен звън. Сложна, но кристално ясна фактура, убедително индивидуализирана във всяка от частите.

Последната пиеса от концертната програма, „Светлосенки“ (2016 г.), беше своеобразен екстракт от тембровите изследвания на Васил Казанджиев. В цялото си творчество той се е интересувал от тембъра, от многообразните възможности на всеки инструмент да извлича различни типажи от себе си. В 1968 г. израз на страстта да пише драми чрез тембър, жанр, ритмика и динамика е знаменитата „Симфония на тембрите“. Милчо Левиев и квартетът му „Джаз фокус 65“, заедно със създадения от Казанджиев „Софийски камерен оркестър“, насърчават във всяко отношение тембровите му открития. В последвалото му творчество тембърът продължава да е обект на несекващо любопитство. „Светлосенки“, както сам композиторът призна, е творба, провокирана от изявление на **Атанас Карафезлиев** за четирите сурдини на неговия тромбон. Четири различни възможности за нови тембри. Плюс вибrafона с многото начини на звукоизвличане (**Мартина Митева**). И кларинетът, и виолончелото (**Росен Идеалов, Георгита Бояджиева**) – извънредно много характери в рамките на една камерна творба. Тук щедро се разгръща тембровата естетика на Майстора: еднородни звучности в монологични моменти, благородно наслаждане на кадифено-уплътнени пластове, статика, която се разсипва във всемира без темброва контрастност;

внимателно напластяване и в същото време нивелиране на тембри, темброва хармония върху един тон, дискретно обогрнен от нивелиращи се звуци, преливане на тембри в търсене на безкрайни звукови обеми, звукотемброви вълни в различни динамични разцветки – фантастичен резултат, нарисован със звуци. В майсторското боравене с различни инструменти няма никакво напрежение, преекспониране на теситури, динамики, диапазони, няма празно гонене на ефекти.

И това е така във всяка от творбите. То е свързано и с майсторството на изпълнителя, и с доверието на автора към възможностите му. Публиката оценява трудността, но без да чувства породеното от нея напрежение. Музиката просто се лее...

Седем камерни произведения – малък фрагмент от големия творчески свят на Васил Казанджиев. Академик, професор, а както отбеляза в едно радиопредаване Милен Панайотов, достатъчно е само „Васил Казанджиев“ за мястото му в европейската култура. И не само в европейската – 85-ата му годишнина е отбелязана на 19 октомври с камерен концерт и в Университета в Минесота, САЩ.

Препечатано от *вестник „К“*, Музика, 01.11.2019 г.

<https://kweekly.bg/publication/5148>